

De tragische levens van Antonia van Lith en haar dochter Jacoba.

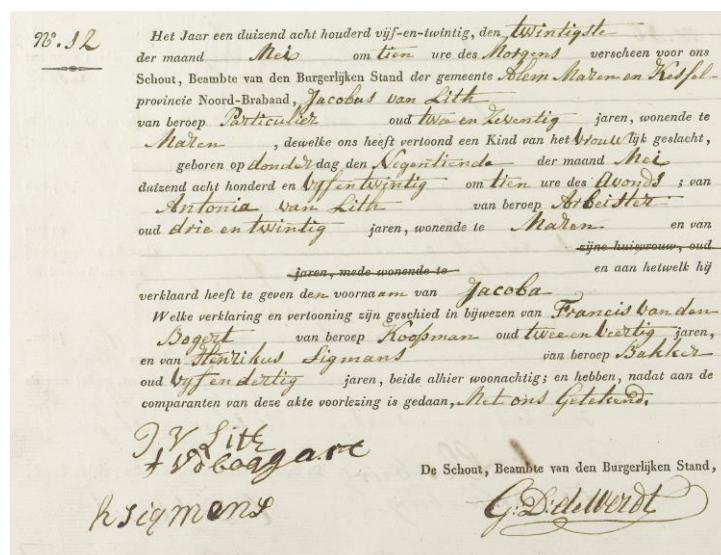
Door Dr. J.Ch. Caanen

Voorwoord

Nadat ik dit verhaal eigenlijk al afgerond had, stuitte ik bij toeval op het boek 'De bedelaarskolonie, de Ommerschans, het eerste landelijk gesticht voor luilevende armen' van Wil Schackmann. Het maakt deel uit van een serie van vier soortgelijke boeken. Het is een zeer informatief en humoristisch relaas. Zoals uit het onderstaande zal blijken, hebben Antonia en Jacoba in de Ommerschans verbleven. Ik heb de schrijver geschreven om hem met zijn boek te complimenteren. De heer Schackmann, die uiteraard zeer goed thuis is in de archieven van het gesticht, is daarop spontaan op zoek gegaan naar nadere informatie over Antonia en Jacoba en heeft me deze toegestuurd. Deze informatie heb ik vervolgens uiteraard verwerkt onder dankzegging.

1 De geboorte van Jacoba van Lith

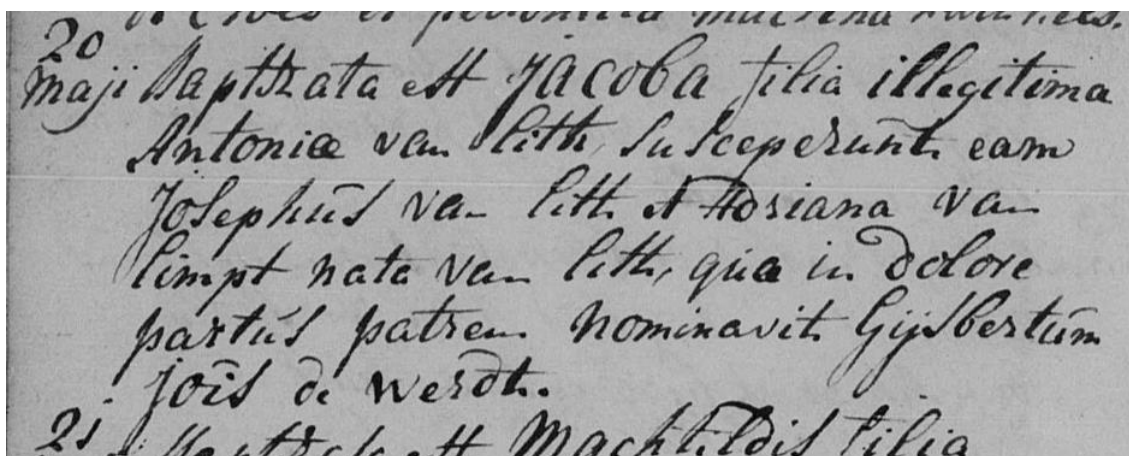
Gedurende het schrijven van mijn vorige bijdrage over Lamberdina van Rossum bedacht ik allerlei verklaringen voor wat er gebeurd kon zijn. Een van mijn hypothesen was dat er misschien 'identiteitsfraude' had plaatsgevonden, dus dat een ander meisje als Lamberdina van Rossum door het leven zou zijn gegaan. Ik dacht daarbij aan een onwettig kind uit de familie. Ik ben toen gaan zoeken in de doopboeken van Maren, en jawel hoor, op 20 mei 1825 brengt ene Antonia van Lith een meisje ter wereld dat de voornaam Jacoba krijgt en de achternaam Van Lith, want er is geen wettige vader. Antonia, gedoopt op 11 september 1798 in Maren, was een dochter van Jacobus van Lith, van beroep veerman, en Adriana van Maasbommel. Maar belangrijker in dit verband, ze was een zus van Petronella, de moeder van Lamberdina, dus het was denkbaar geweest dat men haar nichtje Jacoba de identiteit van Lamberdina had gegeven, zeker als we het verdere verloop van de geschiedenis in aanmerking nemen. Maar dat is niet gebeurd. Jacoba van Lith is verder door het leven gegaan als Jacoba van Lith. Op deze manier had ik Antonia en Jacoba ontdekt en kwam hun trieste toekomst op het spoor.

Geboorteakte van Jacoba van Lith

2 Wie was de vader van Jacoba?

Zoals wel vaker het geval was in dit soort situaties, heeft Antonia in haar barensnood de naam van de verwekker genoemd en de pastoor heeft hem genoteerd: Gijsbertus Jan de Werdt. De letterlijke tekst in de doopakte luidt: (Antonia) 'qua in dolore partus nominavit patrem Gijsbertum Jois de Werdt'. Een onwettig kind was natuurlijk 'grote schand', maar dat had voor een deel ongedaan gemaakt kunnen worden als Gijsbertus met Antonia getrouwd was. Maar dat heeft hij niet gedaan. De reden daarvoor werd verderop in de parochieboeken duidelijk. Op 11 augustus 1825 trouwt Gijsbertus met ene Maria van Heumen en op 31 oktober wordt hun dochter Catrina geboren. Kortom, Gijsbertus had in korte tijd twee Marensse meisjes zwanger gemaakt en kon er natuurlijk maar een trouwen. Dus Antonia werd opgezadeld met een dubbele schande: onwettig moeder en versmaad. Dat beloofde niet veel goeds voor haar toekomst.

Doop van Jacoba van Lith

3 Hendrik Willem Mulder

Aanvankelijk leken de zaken zich ten goede te keren, want er verscheen een 'redder in de nood' in de persoon van Hendrik Willem Mulder. Hendrik was een Hollander uit Leiden waar hij op 23 maart 1781 gedoopt was. Van 20 maart 1805 tot 12 september 1806 was hij 'bediener van justitie' (veldwachter) in Lithoijen. Daar heeft hij de dienstmeid Wilhelmina Vos(ch), gedoopt op 3 mei 1781 in Alphen (Land van Maas en Waal) leren kennen, want op 12 oktober 1806 trouwt hij met haar. Op 7 april 1807 wordt in Lithoijen hun zoontje Johannes gedoopt. Er zal wel op en neer gereisd zijn, want Hendrik was ondertussen veldwachter in Wijchen. Op 30 november 1811 wordt hun zoon Gerrit in het buurtschap Keent¹ van Balgoij (gemeente Wijchen) geboren. Gerrit overlijdt op 7 juli 1812. Op 5 december 1819 overlijdt ook hun in Lithoijen geboren zoon Jan. Op 21 juni 1821 wordt in Wijchen een 'nieuwe' Jan Mulder geboren. Hem gaan we nog terugzien. Bij deze gelegenheid wordt uitdrukkelijk vermeld dat vader Hendrik veldwachter is.

Omstreeks september 1825 wordt Hendrik kennelijk overgeplaatst naar Maren, want dan worden Hendrik Mulder en Wilhelmina Vos ingeschreven in het Bevolkingsregister van Maren met als kinderen Gerardus (een 'nieuwe') geboren in Lent, 12 jaar oud, Jan, geboren in Wijchen, 4 jaar oud en Theodorus, geboren in Haren (Megen), ½ jaar oud.

¹Keent hoorde tot 1937 bij Balgoij (gemeente Wijchen). Toen werd het door de kanalisatie van de Maas van Balgoij afgesneden en hoort sindsdien bij de gemeente Ravenstein.

Er staat geen wijkletter bij, hetgeen lijkt te bevestigen dat de M voor Maren stond. Het kind overlijdt op 27 januari 1828 op huisnummer 55. Dit verlies is een eerste tegenslag en er zouden er nog meer volgen.

Het is kennelijk misgegaan met de loopbaan van Hendrik. Werd bij zijn huwelijk op 21 april 1827 nog vermeld dat hij veldwachter was, in de geboorte- en overlijdensakte van zootje Wilhelmus staat dat hij 'arbeider' was. Het is moeilijk voorstelbaar dat dit een vrijwillige keuze was, dus we moeten aannemen dat hij (oneervol?) ontslagen is. Naspeuringen in de gemeentelijke archieven hebben dienaangaande niets opgeleverd. Ik heb alleen in Kessel gevonden dat een veldwachter in die tijd een 'tractement' van 200 gulden per jaar ontving (ter vergelijking: de onderwijzer kreeg 300 gulden). Omdat ik vermoed dat veldwachters in die tijd een dienstwoning hadden, zouden de verhuizingen ook op ontslag kunnen wijzen. Indien er sprake is geweest van oneervol ontslag dan is de volgende logische stap dat Hendrik Mulder met zijn op voorhand met schande overladen vrouw Antonia van Lith moeilijk in Maren kon blijven wonen. Uit wat er volgt blijkt dat ze op enig moment naar Den Bosch zijn vertrokken. Hendrik Mulder verdwijnt hierna volledig uit zicht. Hij wordt nog twee keer genoemd als echtgenoot van Antonia. Om een indruk te geven in wat voor situatie Antonia terecht was gekomen, is het dienstig stil te staan bij de 'carrière' van haar stiefzoon Jan.

4 Het korte miserabele leven van Jan Mulder.

Jan Mulder was dus op 21 juni 1821 geboren uit Hendrik's eerste huwelijk met Wilhelmina Vos. Eind 1831 gaat het mis. Dan wordt hij, 10 jaar oud, kleermakersleerling, woonachtig in Den Bosch, opgepakt voor de diefstal van hout op de Kanaaldijk in Den Bosch. Op 20 januari 1832 wordt hij veroordeeld tot 1 maand gevangenisstraf. Maar hij heeft zijn les nog niet geleerd, want reeds op 31 augustus 1832 volgt een tweede veroordeling tot een jaar wegens diefstal en verkoop van een porceleinen en een houten pijpekop, een linnen waterzak en een bierglas.

In 1834 pleegt hij, 13 jaar oud, opnieuw 10 diefstallen. Hij woont ondertussen in Enschoot. Het is mogelijk dat hij is gaan zwerven, want zoals zo meteen zal blijken woont zijn stiefmoeder Antonia van Lith in 1836 nog in Den Bosch. Dit is moment om op te merken dat het steeds gaat om wat de rechtbank noemt 'simpele' diefstallen; er was nooit sprake van geweld. We moeten aannemen dat er maar een motief was voor deze diefstallen: armoede. In die jaren na het vertrek van de Fransen ging het slecht met de Nederlandse economie en er heerste veel armoede.

Op 1 mei 1835 wordt Jan veroordeeld tot een gevangenisstraf van 2 jaar en 5 maanden.

Op 16 mei 1839 wordt hij opnieuw veroordeeld wegens diefstal van stoffen ter waarde van 40-50 gulden uit een winkel in Boxtel. Hij is inmiddels 17 jaar en als beroep wordt vermeld: kleermaker. Maar hij heeft de stoffen niet zelf verwerkt, hij heeft ze verkocht. De Officier van Justitie eist 10 jaar! Uit de processtukken komen we meer te weten. Jan heeft in het Weeshuis in Veenhuizen² gezeten maar is vanwege slecht gedrag binnen het

---

²Veenhuizen klinkt veel Nederlanders bekend in de oren. In 1818 richtte Johannes van den Bosch met steun van koning Willem I 'De Maatschappij van Weldadigheid' op met als doel de armoede in Nederland te bestrijden door de oprichting van landbouwkoloniën op de veengronden in Drente en Overijsel, zoals Frediksoord, Boschoord en Willemsoord. In het begin ging men daar naar toe op basis van vrijwilligheid. Later kwamen er Veenhuizen en Ommerschans bij met plaats voor zo'n 8000-9000 personen. Dit waren onvrije koloniën waar landlopers, bedelaars en kolonisten die niet goed functioneerden in de vrije koloniën gedwongen ondergebracht werden; ook werden er weeskinderen opgenomen. Het project bloedde uiteindelijk dood omdat het meer geld kostte dan het opbracht. Ommerschans werd in 1890 gesloten, Veenhuizen is als gevangenis blijven bestaan. De geïnteresseerde lezer beveel ik verder het boek 'Het pauperparadijs' van Suzanna Jansen aan.

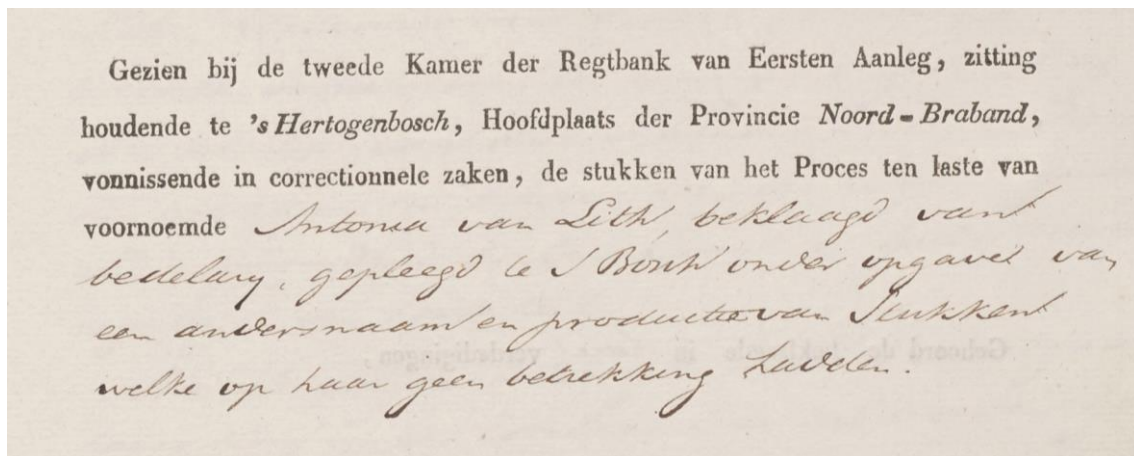
jaar overgebracht naar het Gesticht” (eveneens in Veenhuizen) dat hij na een kortstondig verblijf .... heimelijk heeft verlaten althetwelk genoegzaam aanduidt dat de beklaagde, hoe jong ook, geen hoop op verbetering geeft”. Het vonnis luidt 8 jaar.

Het laatste dat we van Jan vernemen is dat hij op 15 december 1847 in Hoorn overlijdt, 26 jaar oud. In zijn overlijdensakte staat dat hij op het Eiland woonde, in zijn Memorie van Successie dat hij in arrest zat. Dit is niet met elkaar in tegenspraak want op het Eiland lag een Huis van Correctie, een instelling voor licht gestraften waar verplichte arbeid centraal stond.

5 De veroordeling en de dood van Antonia van Lith

Op 25 november 1836 ook moet Antonia van Lith voor de rechter verschijnen. Er wordt vermeld: geboren te Maren, 36 jaar oud, huisvrouw van Hendrik Willem Mulder, koopvrouw, wonende in Den Bosch. Hendrik is kennelijk nog in leven, maar waarschijnlijk niet in staat zijn gezin nog te onderhouden.

Antonia wordt aangeklaagd voor “bedelarij onder opgave van een andersnaam en productie van stukken welke op haar geen betrekking hadden”.

Gezien bij de tweede Kamer der Regtbank van Eersten Aanleg, zitting houdende te 's Hertogenbosch, Hoofdplaats der Provincie Noord-Brabant, vonnissende in correctionnele zaken, de stukken van het Proces ten laste van voornoemde Antonia van Lith, beklaagd van bedelarij, gepleegd te 's Bosch onder opgave van een andersnaam en productie van stukken welke op haar geen betrekking hadden.

Aanklacht tegen Antonia van Lith

De OvJ eist een maand en daarna overbrenging naar een bedelaarshuis. De rechter is strenger want hij veroordeelt haar tot 3 maanden en overbrenging naar een bedelaarshuis. Op 16 april 1837 wordt ze op de Ommerschans binnengebracht. De reis ging als regel te voet met begeleiding van de 'sterke arm'. Ze krijgt het bedelaarsnummer 117. Er staat bij dat ze de vrouw was van W.H. Mulder. Haar signalement luidt: lengte 1,64, ovaal aangezicht, bruin haar, blauwe ogen, gewone neus en mond en een ronde kin. Er wordt ook vermeld dat ze 'gecondamneerd' (veroordeeld) was. Er kwamen ook 'luilevende armen' vrijwillig naar de gestichten. Net als andere bedelaars is ze eerst opgenomen in de Ommerschans en na een 'intake' op 9 december 1837 overgeplaatst naar het tweede gesticht in Veenhuizen. Jacoba was niet bij haar. Op een zogenaamde 'Rekening van verdienste', opgemaakt op 1 oktober 1838, staat dat ze 'gedeeltelijk invalide' was. Dientengevolge was ze 'werkeloos'. Daarom is het vreemd dat ze toch een tegoed aan verdienste van f 2,16 opgebouwd had, want bedelaars konden alleen maar een tegoed opbouwen als ze werkten en meer opbrachten dan ze kostten. Ze had bovendien een tegoed van f 3,56 haar kledingrekening, hetgeen inhoudt dat ze geen nieuwe kleding heeft gevraagd als de oude versleten raakte.

Op 21 september 1840 wordt ze uit Veenhuizen ontslagen. Ze had om

invrijheidsstelling verzocht door middel van een rekwest aan de Minister van Binnenlandse Zaken. De procedure was zo dat het ministerie advies vroeg aan de Maatschappij van Weldadigheid, de organisatie die de koloniën beheerde. Het antwoord van der directeur der koloniën, gedateerd 11 juli 1840, is bewaard gebleven. Hij adviseert positief en geeft haar toekomstplannen weer. Ze is voornemens naar 's-Hertogenbosch te gaan om daar als naaister in haar levensonderhoud te voorzien. Ze tekent wel aan dat ze daar geen familie heeft omdat ze soldatenweduwe is. Dat laatste is natuurlijk niet waar. Er wordt verder vermeld dat men over haar gedrag zeer tevreden is. Haar tegoeden zijn ondertussen opgelopen: f 6,18 op de kledingrekening en f 2,24 wegens oververdiensten.

Anton van Lith n° 117. heeft te goed:

op kleding	f 6.18.
en wegens oververdiensten	2.24.

Zij heeft het voornemen, zich naar 's-Hertogenbosch te begeven, alwaar zij de zekerheid zou hebben, om met naaigen den kost te winnen. Zij heeft aldaar echter geene familie, daar zij een Soldaten Weduwe is, maar zij schijnt bevoornemd te zeyn in haar vak, zoodat men niet vreest of zij zal hierin wel slagen. — Men is over haar gedrag zeer tevreden.

De Directeur der Koloniën.

W. P. van der Meer

Brief van directeur der koloniën

Van de goede voornemens is niet veel terecht gekomen. Ze is niet naar Den Bosch gegaan maar naar Leiden. Het lijkt erop dat het haar allemaal teveel is geworden, want op 2 juli 1841 doen twee bewoners van het Dolhuysgrachtje aangifte van het overlijden van Antonia van Lith, 40 jaar oud en (eveneens) woonachtig op het Dolhuysgrachtje, met de vermelding 'gewoond hebbende te Veenhuizen'. Aan het Dolhuysgrachtje lag het Dolhuys, een krankzinnigengesticht. De akte zegt dat ze 40 jaar oud was, in werkelijkheid was ze 42 jaar.

In het jaar een duizend acht honderd een en veertig, den tweeden der maand July des voer middags ten elf ure, is voor ons Wethonder, gedelegeerd Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Stad Leyden, verschenen Docteur Dabbe van der Meer, bevoegd te zeyn de bevoegdheid, woonende op het Veenhuysgrachtje, en Willem van der Meer, bevoegd te zeyn de bevoegdheid, woonende op het Veenhuysgrachtje, welke ons verklaart hebben, dat op den tweeden July achtteehonderd een en veertig, Antonia van Lith, 40 jaren, in het huis op het Veenhuysgrachtje overleden is.

Antonia van Lith,
geboren te Leiden, op den twaalfden van Augustus, vierzig jaren, gewoond hebbende in Veenhuizen. Gehuwd met Hendrik Muller, dochter van Joseph van Lith, en van . . . . .

En hebben wij hierraan deze acte opgemaakt, welke na voorlezing door dezelve declarant en ons is ondertekend. Almede deklaren te verklaren met de koninklijke Schryver.

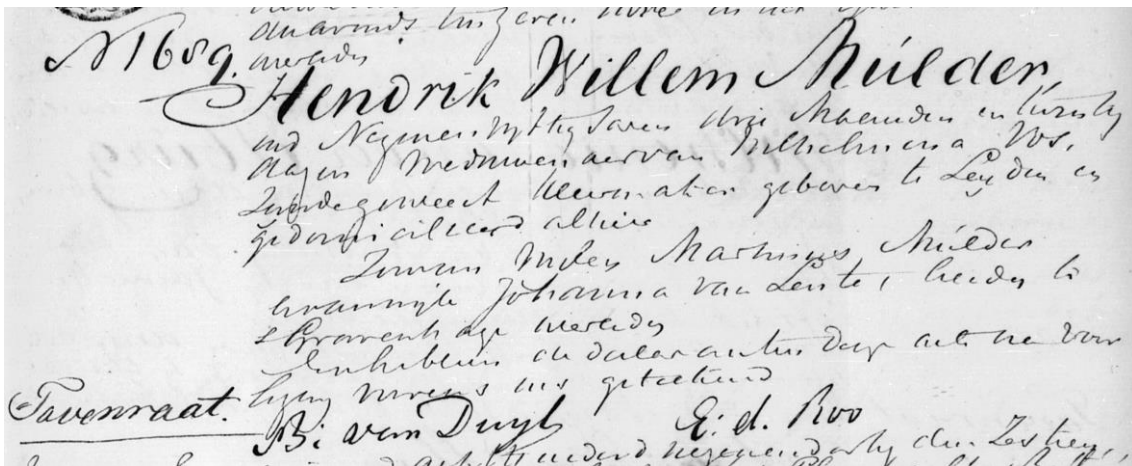
Dabbe van der Meer
Schryver

72

Overlijdensakte van Antonia van Lith

6. Waarom ging Antonia naar Leiden?

In de akte staat eveneens dat ze (nog) gehuwd was met Hendrik Mulder. Hieruit zou men kunnen afleiden dat Hendrik nog in leven was en teruggekeerd was naar zijn geboortestad Leiden. Maar dat is niet zo, want Hendrik was, terwijl zij in Veenhuizen zat, op 13 juli 1839 in het Gasthuis van Rotterdam (Hilligersberg) overleden. De aangifte wordt gedaan door twee 'vreemden'. Als beroep wordt vermeld: kleermaker (evenals zijn 'criminele' zoon Jan). Verder vallen in zijn overlijdensakte twee zaken op. In de eerste plaats dat zijn ouders Martinus Mulder en Johanna van Lente in Den Haag zijn overleden en niet in Leiden. Maar nog opvallender is dat uitsluitend vermeld staat dat hij de weduwnaar was van Wilhelmina Vos en dat over zijn tweede echtgenote Antonia van Lith niet gerept wordt. Het is mogelijk dat hij haar liever verzwegen omdat ze in Veenhuizen zat.

11609
Hendrik Willem Mulder
van Megen, wytlyt zonen vrye staanden en luyden
Nagen Medruwen, aet van Wilhelmina Vos,
Leyde gemect kleermaker geboren te Leiden en
gedomicileert alhier
Zynen vader Martinus Mulder
vrouwe Johanna van Lente, Leiden te
Leyden den 13en dach van July
1839 overleden, de dalar aet van
Antonia van Lith, getrouwt
B. van Duijl G. d. Vos

Overlijdensakte Hendrik Willem Mulder

Dus Hendrik kon niet de reden zijn dat ze naar Leiden ging. Het is echter zeer waarschijnlijk dat dochter Jacoba in Leiden woonde in het 'gezin' van haar stiefvader. Een aanwijzing is dat Theodorus Mulder, de jongste zoon van Henrik Mulder en Wilhelmina Vos, geboren op 25 februari 1825 in Megen, verver van beroep, in Leiden woonde. Dit staat in het Militieregister van 1844. Bovendien zijn er twee aanwijzingen die Jacoba zelf betreffen. Zoals we verderop zullen zien belandt Jacoba op 14 november 1845, ruim 4 jaar na het overlijden van haar moeder, ook in de Ommerschans. Ze wordt binnengebracht vanuit Den Bosch, maar bij haar inschrijving wordt als 'domicilie van onderstand' Leiden vermeld. Onderstand was de bijstand van de 19e eeuw en de 'domicilie van onderstand' was de gemeente die de rekening van het gesticht kreeg. Maar dan moest zo'n persoon wel minimaal 4 jaar in die gemeente gewoond hebben, dus Jacoba woonde tenminste 4 jaar in Leiden. Verder is er een brief van het ministerie van Binnenlandse waarin aan het gesticht gemeld wordt dat Jacoba Mulder eigenlijk Jacoba van Lith heet. Ook dit doet vermoeden dat ze zich bij de Mulders heeft opgehouden.

dat J. Mulder, N° 2138, eigenlijk gez
naemd is Jacoba van Lith.
Wueld. gelieven, van een ander
de vereischte aantekening te doen houden.
De Minister
van Binnenlandsche zaken, ed. v. d. v.

Jacoba Mulder heet Jacoba van Lith

Even terug naar Hendrik Willem Mulder, het is ook mogelijk dat hij ten tijde van het overlijden van Antonia wel in Leiden was en helemaal niet in 1839 gestorven is! Op 4 mei 1862 trouwt eerdergenoemde Theodorus in Rotterdam met ene Anna Hanegraaf. In de huwelijksakte staat dat Theodorus de zoon is van Wilhelmina Vos en Hendrik Willem Mulder, woonachtig in Keulen!

N° 15 Op Aard den Vierden der Maand Mei, Schiedamschen Aartsbisdom, te Rotterdam, in ons ondergetekend Albert Franciscus Leonard Wichor van Gijfelmooze, lid van den Gemeenteraad, Amptenaar van den Burgerlyken Stand te Billewarsburg en Rotterdam, in het huis der gemeente Verscheeren: Theodorus Mulder, van beroep Vanwastmaacht, oud twee en dertig jaren, geboren te Keulen, gemeente Megen en Ponsse te Rotterdam, tweedjarige zoon van Hendrik Mulder, van beroep, wonende te Keulen, en van Wilhelmina Vos, overleden, bruidsgom te versse; - En, Anna Hanegraaf, van beroep, oud vyf en

Uitsnede van huwelijksakte van Theodorus Mulder en Anna Hanegraaf

Gezien de levensloop van Hendrik en de rest van zijn familie is het niet uitgesloten dat het als volgt is gegaan. Hendrik zat ook in een gesticht, is daar ontsnapt en heeft men hem van de aardbol doen verdwijnen door middel van een valse overlijdensaangifte. Vervolgens is hij naar Keulen gevlucht. In 'De bedelaarskolonie' valt te lezen dat veel 'deserteurs' over de Duitse grens vluchtten. Omdat hij in 1862 al 81 jaar zou zijn geweest rijst wel de vraag hoe hij in zijn levensonderhoud heeft kunnen voorzien. Bedelen misschien? Tegen deze vluchthypothese pleit het feit dat hij in de administratie van de gestichten niet lijkt voor te komen.

7 De verdere levensloop van Jacoba van Lith

Jacoba is 16 jaar als haar moeder in Leiden overlijdt. Waarschijnlijk was zij daar toen ook. Vervolgens gaat ze naar Den Bosch. Op 14 november 1845 wordt ze dus in de Ommerschans binnengebracht. Ze meet 154 cm, heeft blonde haren, blauwe ogen en een rond gezicht. Het is niet duidelijk of ze vrijwillig is gekomen of dat ze veroordeeld is wegens bedelarij. Bij de inschrijving kunnen we ook zien dat de aanvankelijke naam

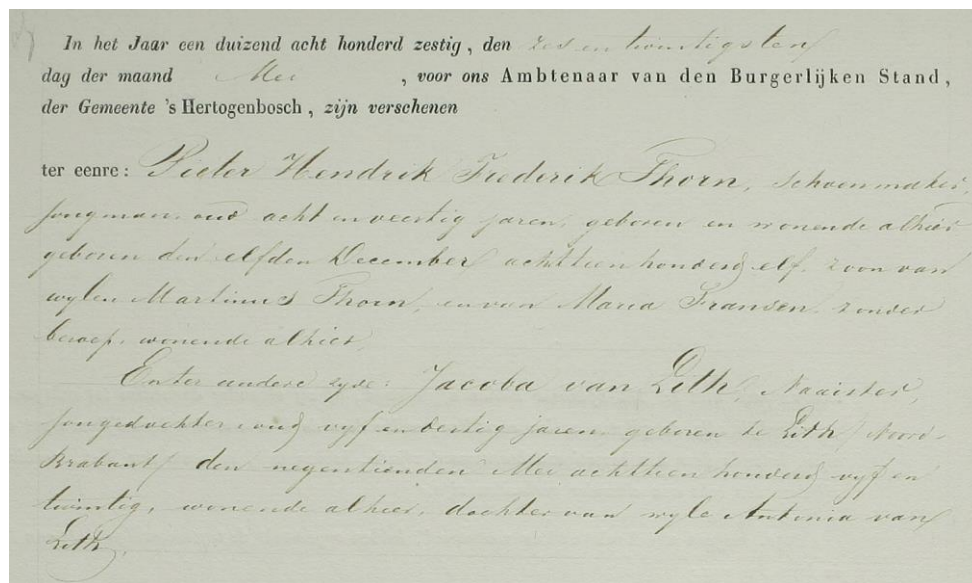

Mulder is doorgehaald en vervangen door Van Lith. Ze blijft in de Ommerschans. Op 1 maart 1850 wordt ze ontslagen, maar op 15 oktober van hetzelfde jaar is ze al weer terug. Als 'domicilie van onderstand' is Leiden doorgehaald en vervangen door Alem, Maren, Kessel. Gezien de 4-jaarseis zou het kunnen zijn dat ze tussen het overlijden van haar moeder in 1841 en haar eerste opname in de Ommerschans in 1854 tenminste 4 jaar in Maren is geweest. Het is natuurlijk ook mogelijk dat haar kinderjaren kwalificeerden. Op 31 mei 1854 wordt ze ontslagen. Maar voordat het zover is treedt ze in de voetsporen van haar moeder.

Op 12 juni 1852 overlijdt haar zoontje Cornelis Marinus van Lith, 1 jaar oud. Van een vader wordt niet gerept, dus Jacoba is op haar beurt ongehuwde moeder geworden. Terugrekenend kan geconcludeerd worden dat ze in de Ommerschans in verwachting is geraakt. In het eerderevermelde boek 'De bedelaarskolonie' kunnen we lezen dat de mannen en vrouwen strikt gescheiden werden gehouden. Op de binnenplaats stond zelfs een dubbele afrastering! Maar de schrijver haalt ook aan dat dit systeem niet altijd waterdicht was!

Vijf maanden later op 5 november 1854 is ze alweer terug; ze wordt binnengebracht vanuit Arnhem, dus ze heeft waarschijnlijk een zwervend bestaan geleid. Als 'domicilie van onderstand' wordt nu weer Leiden vermeld. Op 23 oktober 1858 wordt ze overgeplaatst naar Veenhuizen en op 25 april 1860 ontslagen.

Een maand later, op 28 mei 1860, trouwt Jacoba in Den Bosch met Pieter Hendrik Frederik Thorn, 48 jaar, van beroep schoenmaker.

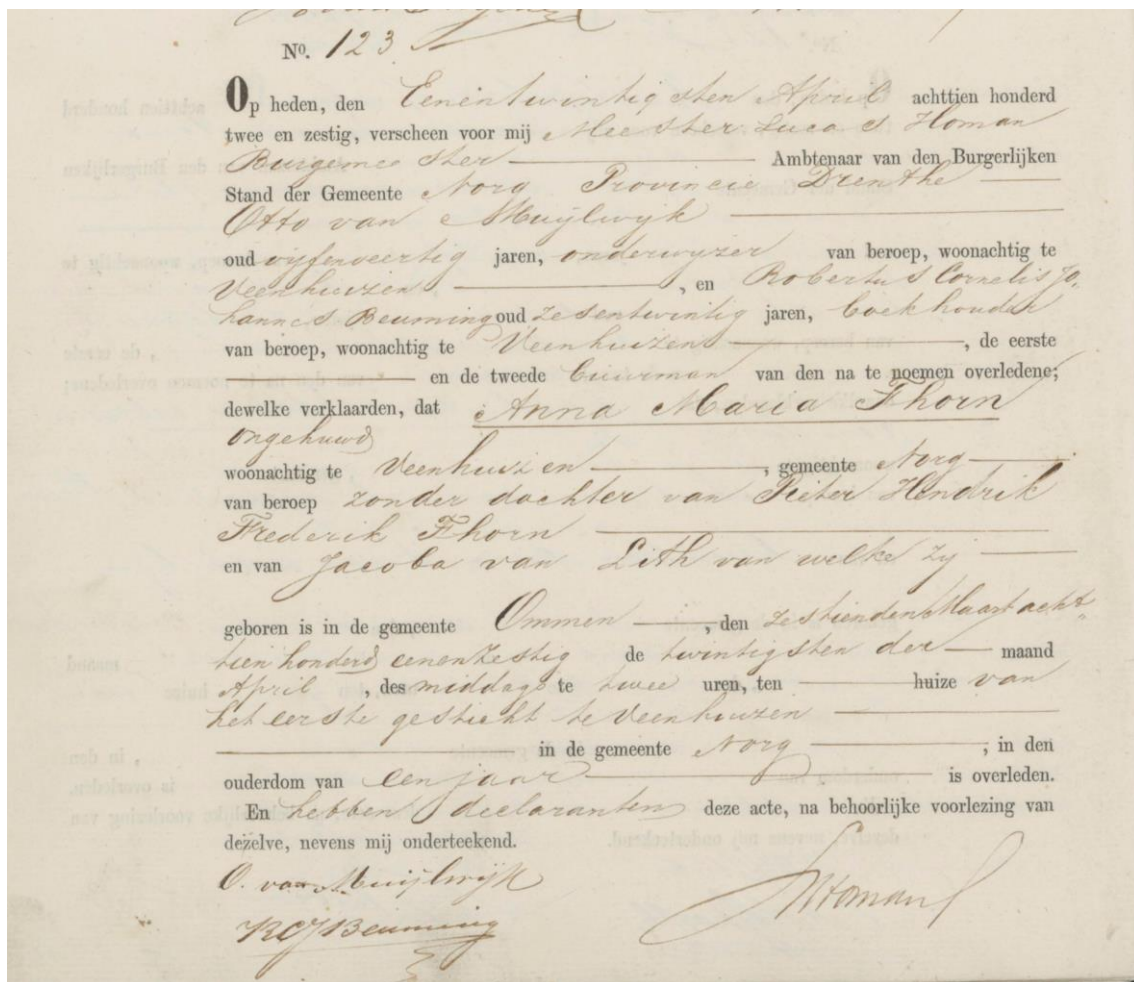
Uitsnede van huwelijksakte van Pieter Hendrik Frederik Thorn en Jacoba van Lith

Hoewel ze in Den Bosch trouwen lijkt het geen twijfel dat ze elkaar in Ommerschans of Veenhuizen hebben leren kennen. De voorgeschiedenis van Pieter Hendrik Frederik Thorn wijst daarop. Hij woonde in Den Bosch. Op 29 september 1846 staat hij, op dat moment 34 jaar, voor de rechter, samen met ene Joost Riede, 35 jaar, zonder vaste woon- en verblijfplaats. Ze zijn beschuldigd van bedelarij en landloperij in Rosmalen op 26 augustus 1846. Om 10 uur 's avonds hebben ze bij een huis gevraagd of ze daar mochten overnachten en of ze niet een aalmoes of een stuk brood konden krijgen. De veldwachter wordt erbij gehaald en dan blijken ze geen papieren te hebben en geen middel van bestaan te kunnen opgeven. Ze vertellen dat ze zich eerder hadden aangemeld om vrijwillig naar een kolonie van weldadigheid te mogen gaan. Dit was

waarschijnlijk in 1844 en dat verzoek is kennelijk niet ingewilligd. Pieter Hendrik Frederik Thorn wordt schuldig bevonden aan bedelarij (eerste keer), maar niet aan landloperij, Joost Riede aan beide (geen woon- en verblijfplaats). Ondanks het verschil in schuldigheid is het vonnis voor beide gelijk: 6 maanden en daarna overbrenging naar een bedelaarsgesticht. Op 17 april 1847 worden ze overgebracht naar de Ommerschans. Pieter Hendrik Frederik Thorn komt nog vier keer terug.

Op 22 november 1860 worden Pieter Hendrik Frederik en Jacoba samen in de Ommerschans binnengebracht. Beide zijn veroordeeld. Bij Pieter Hendrik Frederik staat vermeld dat het de 5e keer was, voor Jacoba de 4e keer. De 'domicilie van onderstand' van Jacoba is weer Alem, Maren en Kessel, die van Pieter Hendrik Frederik Den Bosch. Op 16 maart 1861 schenkt Jacoba het leven aan een tweeling: Helena en Anna Maria. Op 19 juli wordt de familie Thorn overgeplaatst naar Veenhuizen. Helena overlijdt op 18 oktober 1861, 7 maanden oud. Een half jaar later, op 21 april 1862, sterft ook Anna Maria.

We kunnen berekenen dat de tweeling kort na het huwelijk, toen ze even in vrijheid leefden, is verwekt.

Overlijdensakte van Anna Maria Thorn

Op 24 juni 1864 wordt het paar uit Veenhuizen ontslagen en ze gaan uiteindelijk terug naar Den Bosch. Het lijkt erop dat ze zich van toen af aan hebben weten te redden en niet meer in de gestichten zijn teruggekeerd.

Pieter Hendrik Frederik overlijdt op 15 januari 1885 in het Gasthuis, 73 jaar oud. Het

Gasthuis was in die tijd een onderkomen voor de allerarmsten. Jacoba leeft nog 10 jaar, zij overlijdt op 20 mei 1895, 70 jaar oud, eveneens in het Gasthuis. Zover nagegaan kan worden zijn er geen nakomelingen.

No. 377 In het jaar een duizend acht honderd vijf en negentig, den Armeentegsten Mei _____
zijn voor ons ondergeteekende Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der gemeente 's-Hertogenbosch, verschenen
Wilhelmus Hoops, klerk in het gasthuis, _____ oud veertig _____ jaren en
Jacobus Dijkstra, kwecht in gemeld huis _____
oud acht en vyftig _____ jaren, wonende binnen deze gemeente, _____
_____ welke aan ons verklaard hebben, dat alhier op den negentienden dezer
maand _____ om half een ure des middegs is overleden in de huizinge staande in de gast-
huisstraat nr 6, negen en dertig: Jacoba van Lith, zonder beroep, wedu-
wife van Hendrik Frederik Thoen, oud zeventig jaren, geboren te Maren,
_____ wonende binnen de ze gemeente, dochter van wyf van Antonia van Lith. _____
_____ en hebben wij hiervan opgemaakt de tegenwoordige akte, die, na voorlezing, is geteekend door ons en de aangever-

J. Hoops
J. Dijkstra

De Ambtenaar voornoemd,
J. van der Werf

Overlijdensakte van Jacoba van Lith

8 Gijsbertus Jan de Werd

Hoe is het Gijsbertus Jan de Werd, de verwekker van Jacoba van Lith, en daardoor min of meer medeverantwoordelijk voor het ellendige leven van Antonia en Jacoba verder vergaan?

Op 11 augustus 1825 was hij dus getrouwd met Maria van Heumen en op 31 oktober werd hun dochter Catrina geboren. Daarna krijgen ze nog 5 dochters en 4 zonen, dus hij had zijn viriliteit nog niet verloren. Maria sterft in Maren op 7 oktober 1840, in het kinderbed van hun zoontje Johannes, dat de dag ervoor geboren was. Ze werd maar 35 jaar. Gijsbertus sterft op 29 juni 1857, 66 jaar oud. Ik vermoed dat hij nooit meer enig contact heeft gehad met zijn natuurlijke dochter Jacoba, of het zou moeten zijn in de periode 1841-1845 toen Jacoba misschien in Maren heeft verbleven.